



**Mispelhof**  
- heemtuin -

## Heemtuin De Mispelhof

Binnen de stadswallen van de middeleeuwse stad Zaltbommel ligt aan de 14e-eeuwse stadsmuur een heemtuin genaamd De Mispelhof. Lange tijd kweekten boeren, die een stadsboerderij aan de Nonnenstraat hadden, hier hun groenten voor de burgerij. In 1984 stopte de laatste groenteboer en kregen vrijwilligers van de Natuurwacht Bommelerwaard de kans hier een heemtuin te maken. De heemtuin werd een verzameling van kleine landschapselementen, die men in het rivierengebied kon aantreffen: rivierduin, zomerkade, griend, meidoornhaag, hoogstamboomgaard, stinzenbos, enz. Steeds meer ging de heemtuin zich specialiseren in stinzenplanten, die te vinden zijn in de kasteelbossen van het rivierengebied. In het voorjaar is de Mispelhof dan ook een lust voor het oog met duizenden stinzenplanten verdeeld over zo'n dertig soorten.

## Stinzenflora

De term 'stinzenplant' komt van het Friese woord 'stins'. Het is de benaming van een stenen huis. Stinzen waren veelal versterkte huizen en dateren al uit de 13e en 14e eeuw. In de 17e eeuw was het mode om de landgoederen in de lente op te sieren met bloeiende planten. Men haalde ze uit Zuid- en Oost-Europa. Op deze wijze kwamen o.a. de wilde narcissen van de berghellingen naar ons land en vele andere bolgewassen volgden. In ieder kasteelbos van de Bommelerwaard en omgeving komen enkele stinzenplanten voor. Landgoed Brakel is bekend om zijn Gevlechte aronskelk en sneeuwroem. Rossum is bekend om de holwortel en rond het kasteelbos van Nederhemert-Zuid



Gele helmblom

staan duizenden sneeuwkllokjes en winterakonieten. Het landgoed Neerijnen is landelijk bekend om de vele soorten stinzenplanten, die er staan. Je vindt er o.a. Knikkend vogelmelk, bostulp, Wilde narcis en een zeldzame Blauwe anemoon (*Anemone apennina*). In de heemtuin van Zaltbommel zijn al deze stinzenplanten en hun begeleidende planten zoals vogelmelk, maartsviooltje en fluitenkruid bijeen gebracht. Het zijn meer dan dertig soorten.

### Engelse landschapstijl

De heemtuin ligt vlakbij de stadswallen van Zaltbommel. In de 19e eeuw zijn de stadswallen beplant en is de Engelse landschapstijl toegepast. Er kwamen slingerende paden, waterpartijen en in de buitensingel zelfs een eilandje. De heemtuin sluit met zijn slingerende paden en de poel aan bij deze stijl. Daarom treft men ook de taxus. Deze



slingerende paden

naaldboom, die altijd groen blijft, werd aangeplant om het spannend te maken op de wallen. Die functie had ook hulst. Mezen en goudhaantjes vinden dat ideale bomen om voedsel te zoeken en tegelijk biedt het dekking. Bij deze Engelse landschapstijl behoren ook uitheemse bomen zoals de prachtige Paulownia, die in de stinzentuin staat. Inheemse bomen, die thuis horen in het stinzenmilieu, zijn eiken en beuken. De struiklaag bestaat uit hazelaar en Gele kornoelje.

## Vogels

Op de stadswallen van Zaltbommel komen veel vogels voor, die natuurlijk ook even in de heemtuin komen foerageren. Speciaal voor putters en sijsjes zijn bij de poel elzenbomen geplant. De Grote bonte specht, boomklever en boomkruiper zitten regelmatig in een van de eiken of beuken. Merels en lijsters eten graag de bessen uit de meidoornhaag. Dat alles lokt ook de sperwer, die zo af en toe een duif of een mees weet te verschalken. In de notenboom is speciaal voor de steenuil een nestkast gemaakt en hoog in een van de eiken hangt een bosuilenkast. De bosuil is een vaste bewoner van de stadswallen.



## Vlinders

In de heemtuin is helaas te veel schaduw, zodat vlinders er niet in grote aantallen voorkomen. In het achterste deel van de tuin vindt men wel waardplanten voor vlinders zoals de vuilboom. De vuilboom is waardplant voor het boomblauwtje en de citroenvlinder. Bewust worden bij het jaarlijks maaien de brandnetels gespaard zodat vlinders als Kleine vos en dagpauwoog daarop hun eitjes kunnen afzetten. De hop, die in de griend voorkomt, is de waardplant voor de Gehakkelde aurelia. In de vlindertuin staan enkele vlinderstruiken, die in de zomer voor nectar zorgen.

## Libellen

In en rondom de heemtuin en kruidentuin komen meerdere soorten libellen voor. In de zomer zijn dat vooral heidelibellen. In het voorjaar kun je de platbuik waarnemen. In de zomer en het najaar jagen boven de schapenweide de Bruine glazenmaker en paardenbijter op kleine insecten.



## Kikkerpoel

De poel in de heemtuin is een ideale plek voor kikkers en padden om hun eitjes af te zetten. Ook salamanders doen dat. Al vele jaren komt op de stadswallen een flinke populatie kamsalamanders voor. Onder de houtrillen op diverse plaatsen in de heemtuin kunnen ze zich in de wintermaanden goed schuil houden. In de poel staan bijzondere moerasplanten zoals wateraardbei, waterdrieblad, beekpunge, watermunt, moeraskruiskruid, Gele lis en moerasspirea.

## Hoogstamboomgaard

Al in de 15e eeuw stonden er op dit terrein, de Weeshuifhof, fruitbomen. Het waren vooral kersenbomen en daaronder liepen schapen en kippen. Nu staat er nog één kersenboom en een pruim, die de ouderwetse geelgroene pruimen voortbrengt: Reine Claude. In de boomgaard staan enkele oude fruitrassen zoals goudrenet, sterappel en Groninger kroon. Om het gevoel van vroegere tijden weer te doen herleven lopen er ook nu kippen in de boomgaard. Het is een zeldzaam ras: Brakels hoen.

## Grafheuvel

De Joodse gemeenschap kreeg in 1748 toestemming om op de Weeshuifhof een eigen begraafplaats aan te leggen. Het was slechts een beperkte ruimte en daarom was men genoodzaakt de doden op twee niveaus te begraven. Toen er echt geen ruimte meer was mocht men in 1786 aan de andere zijde, bij de huidige kruidentuin, een nieuwe begraafplaats maken. Uit respect voor de overledenen wordt men verzocht niet op deze grafheuvel te lopen.

## Stadsmuur

Zaltbommel is bijzonder trots op de oude stadsmuur uit de 14e eeuw en de vestingwerken. Er is veel over de geschiedenis daarvan te lezen in het boek 'De versterkte stad Zaltbommel' en in het boek 'Op en rond de Weeshuis-hof'. We beperken ons nu tot de flora, die op deze muur voorkomt. De meeste muurplanten, zoals Gele helmbloem en muurleeuwebek treft men op de achterzijde aan: de zonnige zuidzijde. Op deze vochtige schaduwzijde vindt men o.a. muurvaren en Klein glaskruid. Bij de restauratie in 2008 zijn, ondanks het gebruik van kalkrijke specie, veel kruiden verdwenen.

## Mispelbomen

Op enkele plaatsen in heemtuin de Mispelhof staan mispelbomen. De mispel hoort bij Zaltbommel. De mispelbloem prijkt al eeuwen in het stadswapen. Zaltbommel heet in carnavalsdagen Mispelgat en op de carnavalszaterdag gaat een ieder naar de mispeloptocht en daarna feestvieren in de mispelhal. De mispel is een soort appeltje. Je moet dit bruine appeltje net als een banaan laten rijpen. Hij wordt dan van binnen zacht en bruin; soort appelmoes. Wanneer je het bovenste velletje van de mispel aftrekt dan kun je de mispel leegzuigen. De vijf pitten moet je wel uitspugen. Lekker? Niet echt, maar na een stuk of vijf dan ga je de rijke smaak proeven.



mispel

## Ooievaar en schapen

De schapenweide op de Weeshuishof is een onderdeel van de heemtuin en wordt beheerd door vrijwilligers van de Natuurwacht Bommelerwaard. In vroegere eeuwen, toen het Maria Magdalenaklooster hier nog stond, liepen er tussen de fruitbomen kippen en schapen. Ook nu is dat zo en zien we een bijzonder schapenras: Hampshire down. In een van de tuinen bij de schapenstal zien we een ooievaars-nest in een hoge gekapte boom. Sinds 2017 brengt een ooievaarspaar daar jaarlijks een of twee jongen groot. Een schitterend gezicht en een geweldig geluid om bij regelmaat de ooievaars te horen kleppen.



## Unieke locatie

In veel historische steden worden open ruimten zoals de Weeshuishof opgeofferd aan woningbouw of bestemd als parkeervoorziening. In Zaltbommel is dat gelukkig niet gebeurd. Deze locatie is ongelooflijk rijk aan historie als we denken aan het voormalige klooster, het pesthuys, het Armenweeshuis, de oliemolen, de doelen van het Sint-Jorisgilde, enz. Mede door de aanwezigheid van schapenweide, heemtuin en kruidentuin blijft deze historische plek op goede wijze bewaard en is het hier volop genieten. Met dank aan de vrijwilligers van Natuurwacht Bommelerwaard die deze unieke locatie al vele jaren met hart en ziel beheren.





## Stinzenplanten van de Mispelhof

Blauwe anemoon	Italiaanse aronskelk
Boerencrocus	Kievitsbloem
Bonte gele dovenetel	Knikkend vogelmelk
Bosanemoon	Lenteklokje
Bostulp	Oosterse anemoon
Breed longkruid	Oosterse sterhyacint
Breedbladig klokje	Salomonszegel
Crocus	Sneeuwkllokje
Daslook	Sneeuwroem
Dichtersnarcis	Sterhyacint
Donkere ooievaarsbek*	Voorjaarshelmbloem
Dubbelbloemig sneeuwkllokje	Voorjaarszonnebloem
Gele anemoon	Wilde hyacint
Gevlekte aronskelk	Wilde narcis
Gevlekte dovenetel	Winterakoniet
Groot hoefblad	Zomerklokje
Holwortel	

\* foto voorzijde